

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש

פרשת כי-תבא

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,

נא לשלוח בקשות למייל pnineeh@gmail.com

[פרשת כי תבוא](#)

[דברים פרק-כו](#)

[א] והיה כי תבא אל הארץ. אמר והיה לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ על דרך אומרו (תהלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פינו וגו':

אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשתה וגו'. צריך לדעת מה היא גזירת הכתוב, אם ולקחת וגו' הוה ליה למימר תקח מראשית כיון שהוא התחלת הצינון, ונראה שכוונת הכתוב היא שיצו ה' ד' מצות, אחד שידע בלבו כי לא בכוחו ולא בעוצם גבורתו בא לרשת הארץ אלא מתת ה', והוא אומרו אשר ה' אלהיך נותן לך, ודקדק לומר ה' אלהיך להעיר שעל מנת שיקבל אלהותו עליו הוא נותן, ב' להוריש הארץ מיושביה הגם שיש לו דבר המספיק לו בארץ אף על פי כן יגרש אויבי ה' מארצו, והוא אומרו וירשתה שלישית ישיבת הארץ שהיא מצוה בפני עצמה כמו שמצינו כמה הפליגו רבותינו ז"ל (כתובות קי"א). במצות ישיבת הארץ, רביעית הבאת הבכורים כאומרו ולקחת וגומר:

[ב] מראשית. פירוש שאם בכרו הרבה כאחת אינו חייב להביא כל ראשית אלא אשר יחפוץ מהם, ומה שאמרו ז"ל (ביכורים פ"א מ"ו) שאין להביא אלא מז' המינים נלמד הדבר בגזרה שוה נאמר כאן ארץ וגו', (מנחות פ"ד): ואומרו כל פרי פירוש כל הפירות ששבחתי לך בהם ה א רץ:

אשר ה' אלהיך נותן לך. פירוש לפי ששייר ה' לו חלק בארץ והוא שנת השמיטה (ויקרא כ"ה ד') דכתיב ובשנה השביעית וגו' שבת לה', לזה בא דברו הטוב שאינו מצוה אלא על זמן הנתנה לך שהם ו' שנים אבל שנת השמיטה אין בה הבאת ביכורים לפי שאינם שלו אלא מופקרת לכל:

[ג] נשבע וגו' לתת לנו. למעט הגר שאינו קורא (ביכורים פ"א) ולא מיעטו אלא בקריאה ולא בהבאה:

[ה] וענית ואמרת. אמר וענית יש מפרשים לשון התחלה וכמו (איוב ג') ויען איוב, ואפשר שהוא עוני כאדם פחות שקבל טובה גדולה ממלך שמעני עצמו לפניו בלב נשבר כמו כן הוא יכניע עצמו לפני ה', ויאמר ארמי אובד אבי כי אבינו היה אובד ותועה וגולה במצרים במתי מעט וגו', ויוציאנו ה' ממצרים ויביאנו וגו', וכנגד מאמר זה שיש בו עליוי וחשיבות אמר ואמרת, וכיוצא בזה אמרו רבותינו ז"ל (פסחים קט"ז). בענין הגדת פסח מתחיל בגנות ומסיים בשבח:

והצצתי בפרשה זו שרומזת גם כן ביאת ארץ העליונה, ואמר והיה כי תבא שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבא לארץ העליונה על דרך אומרו (משלי ל"א) ותשחק ליום אחרון, כי שמחת עוה"ז אינה אלא הבל ורעות רוח, וחזר ופירש על איזה ארץ מדבר ואמר **אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה** כי לזו יקרא נחלת עולם, ודקדק לומר **נותן לך**, כי בערך מה ששואה עולם העליון כל מה שיסגל אדם בעדו לא יגיע לחלק מאלף אלפים משווייו, ולזה אמר נותן לך בתורת מתנה, ולצד שצריך האדם לטרוח בעולם הזה לקיים תורה ומצוות לז"א וירשתה, ואמר **וישבת בה** על דרך אומרם (ברכות ל"ה). צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ואומרו **ולקחת** וגו' על דרך אומרו בס' הזוהר (ח"ב נ"ט) כי כל אשר יעשה האדם מהמצוות ומעשים טובים בעודו חי מתקבץ על יד עד יום נסיעתו ובהם מקבל פני המלך כדרך אומרו (ישעי נ"ח) והלך לפניך צדקך, והוא אומרו **ולקחת מראשית כל פרי** וגו' פירוש לא יקח בידו להקביל פני ה' אלא מדברים המובחרים שעשה בעולם הזה:

עוד רמז אל התורה שנקראת ראשית (ב"ד פ"א), ואומרו **אשר ה' אלהיך נותן לך** יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות ל"ה). כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ע"כ, הרי שאחר שיעשה האדם מה שצוהו ה' נחשב הדבר שבאמצעותו עשה המעשה שהוא נתון לו במתנה, שזולת זה כל מעשה האדם אין לנו בו יתרון כי לפי שמפעלו כולו הוא באמצעות עולם שהוא בו ולה' הארץ ומלואה, לזה אמר אשר ה' אלהיך נותן לך:

ואומרו ושמת בטנא. ירמוז שצריך כל מפעלות הטובות שעשה יהיו על פי דבריהם, כאומרו (לעיל י"ז י"א) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וגו', והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בס' מסכתות כמנין טנא, שזולת זה הגם שיעשה כל מצות שבעולם ישרף הוא והם, ואומרו **והלכת אל המקום** וגו' לפי שבעלית הנפש לעולם העליון לא תלך תקף ומיד להקביל פני ה' עד שיכין עצמו בפרוזדור, ויש שמתעכבים עד שבעה ימים, או חודש, או ימים, כאמור בס' הזוהר (ח"א פ"א), ואחר כך עולה לגן עדן העליון הנקרא צרור החיים, והוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם:

ואומר ובאת אל הכהן. על דרך אומרם ז"ל (חגיגה י"כ.) כי מיכאל עומד לכהן לפני ה' להקריב הנפשות לפני אלהי עולם, ואילו יאמר כדברים האלה הגדתי היום וגו', ואומר **אשר יהיה בימים ההם** יתבאר על פי דבריהם שאמרו שישתנה הכהן העומד שם, צא ולמד מה שאמרו בזוהר חדש (פ' לד) בענין מיכאל אימתי זכה להיות במצב זה שהוא מעת שהעלה נפשו של דוד לג"ע העליון אחר שבנה שלמה בית המקדש וכו', הרי שלפעמים ישתנה הכהן, לז"א אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו הגדתי היום לה' כי באתי אל הארץ היא ארץ שממנה בא, ואמר **נשבע ה' לתת לנו** היא ארץ ישראל שבאמצעותה ישיגו קיום התורה ומצות ומעשים טובים, ואמרו **ולקח הכהן הטנא מידך** פירוש שלא יקבל שר עליון אלא הבא בידו מיוסד על דברי תורה שבעל פה הרמוז בתיבת טנא כמו שכתבנו, והניחו לפני וגו'.

ואומר וענית ואמרת וגו'. פירוש לפי שכל אשר יעשה האדם מהטובות בעה"ז אין די לרצות מלך עליון, צא ולמד ממה שאמרו רבותינו ז"ל (ערובין י"ז.) אם יבא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב אין יכולין לעמוד לפניו כי מה יצדק אנוש, וכתוב (איוב ד') אם מעושהו יטהר גבר, לזה אמרה תורה שיתן תשובה לה' והתנצלות על אשר לא עשה רצונו יתברך כמצטרך, והוא אומר **וענית ואמרת לפני ה'**, **ארמי אובד אבי** ארמי זה יצה"ר שהוא רמאי גדול כאומר (בראשית ג' א') והנחש היה ערום, שמרמה הבריות לאבדם, והוא אומר **אובד אבי** פירוש אדם הראשון על דרך אומר (ישעי' מ"ג כ"ז) אביך הראשון חטא, ואבדו וגרם מיתה לו ולדורות הבאים אחריו והשריש בכל הנפשות חלק הרע, והוא סוד ערלה הדבוקה באדם מבטן ומהריון, עוד ירצה באומר **אובד אבי** על דרך אומר (תהלים י"ד) אמר נבל בלבו אין אלהים:

עוד ירצה באומר **אבי** שהיא הנשמה שכל מועצותיו של השטן לאבד הנשמה והנשמה נקראת אב כאומרם בזוהר פרשת לך לך (ע"ו.) והוא הוא המונע האדם מעשות חיובו בעבודת ה', ולא זו בלבד אלא וירד מצרימה פירוש המקום שבא בו היצר שהוא גופו של אדם הוא מצריו של היצר הקרובים אליו בסוד (ישעי' ס"ה) ונחש עפר לחמו, וחפצים באשר יחפוץ מדברי עולם הזה ומטעמיו אשר התעיב ה', כי ד' יסודות שבו הן היום אחר חטא האדם נגשמו ונטמאו שלסיבה זו גזר ה' מיתה לאדם, ובזה נשמעים דבריו ופיתוייו ליסודי האדם, גם יקרא הגוף מצרים לפי שמצר לנפש בתאוותיו, ואומר **ויגר שם** כי בתחלה נכנס כגר כאומר (ש"ב י"ב) ויבא הלך וגו', (סוכה נ"ב:) **במתי מעט** פירוש בכחות מועטים, ואח"כ מתרבים כוחותיו על ידי האדם עצמו והוא אומר **ויהי שם לגוי גדול עצום, ורב** בסוד (תהלים כ"ה) וסלחת לעוני כי רב הוא, ופירוש הרב האר"ז ז"ל שחוזר אל המפתה כי רב הוא, והראיה שצוה ה' ביום הכיפורים גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל:

ואומר וירעו אותנו המצרים וגו'. פירוש שבאמצעות יסודות האדם גרמו גם לנפש להרשיע כמותם, והוא אומר **וירעו אותנו** פירוש עשו אותנו רעים כמותם כי המזג כשיסריח ימשוך אליו רצון הנפש, ואומר **ויענונו** זה אפיסת כח הלוחם כנגד היצה"ר, צא ולמד ממעשה רב עמרם חסידא (קידושין פ"א.) שלא היה בו כח להתעצם כנגד המחטיא עד שקרא נורא בי עמרם וכו', ואומר **ויתנו עלינו עבודה קשה** פירוש שלא נהג היצר בדרך זה בעתים מרוחקים אלא תמיד בכל שעה ובכל רגע מתגבר על האדם ולזו יקרא עבודה קשה, עוד נתכוון על פי דבריהם ז"ל (שם ל:) שאמרו בכל יום מתחדש היצר על האדם בתגבורת חדש וכנגד זה אמר **עבודה קשה** כל אלה הדברים יאמר עבד ישראל לפני הבורא להתנצל על מנחה קטנה:

ואומר ונצעק אל ה' כאן רמז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום שיצילהו מיצר הרע, והוא אומר ונצעק אל ה' וגו', ואומר וישמע ה' את קולנו וגו' פירוש הגם שה' הוא שברא יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו אף על פי כן כשצועקים אליו שומע קולם מטעם שראה את הרשום שהוא ענינו ועמלנו ולחצנו, העוני הוא אפיסת כח הלוחם שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו, העמל הוא שאנו צריכין לעמול במלחמתו, הלחץ הוא הדחק שדוחק היצר את האדם לחטוא בעל כרחו, ולג' סיבות שמע ה' את קולנו, עוד ירצה ענינו זה העניות הנסבך עם לומדי תורה כאומרם ז"ל (מררש תהלים ה') שאמרה תורה מפני מה בני עניים, והגם שימצא בן תורה שאין שבט עוני עליו אף על פי כן יתנהג במדת עוני כאומרם (אבות פ"ו) כך היא דרכה של תורה וגו', ואת עמלינו על דרך אומרם (בדכות י"ז.) אשרי מי שעמלו בתורה וגו', ומה גם בדורות האחרונים שרב עמלה להוציא לאור משפט א' והלכה אחת, ואת לחצנו כי כל הנסמך לתורה רבו לוחציו ועיניו כל אליו ישברו:

ואומר ויוציאנו ה' ממצרים. זו הצלת יצר הרע וכוחותיו המצרים אותנו, כי הוא המציל מיצר הרע כאומרם ז"ל (קידושין ל:) שלולי שה' עוזר לאדם כנגד יצר הרע אין אדם שליט להנצל ממנו דכתיב צופה רשע זה יצר הרע לצדיק להמיתו ה' לא יעזבנו בידו, ואומר **ביד חזקה** וגו' רמז לדברים

שבאמצעותם יצילהו ה' וכו' והוא על דרך אומרם ז"ל (שם) אמר הקב"ה בראתי לכם יצר הרע בראתי לו תבלין שהיא התורה, והוא אומרו **ויוציאנו ה'** וגו', **ביד חזקה** זו תורה שנתנה מימינו של הקב"ה דכתיב (לקמן ל"ג ב') מימינו אש דת למו, גם נתנה בגבורות מתוך האש:

ואומרו ובזרוע נטויה וגו' רמז לג' דברים שבאמצעותם ניצול אדם מיצר הרע כאומרם ז"ל (מנחות מ"ג:): כל מי שיש לו תפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו לא במהרה הוא חוטא, כנגד תפילין בזרועו אמר **ובזרוע נטויה** שמצות תפילין בזרוע, ואמר **ובמורא גדול** כנגד תפילין של ראש, וכנגד ציצית אמר **ובאותות** כי מצות ציצית הוא סימן לנו שאנו עבדי הקב"ה וכמו שפירשנו בפרשת ציצית (פ' שלח) גם תקרא כן ברמז התכלת שבו כמו שכתב רמב"ן (פ' שלח) שרומז אל מדה הכוללת שנקרא אותות, וכנגד המזוזה אמר **ובמופתים** כמשמעה, גם תקרא המזוזה מופת להיותה מופת לזוז מות מישראל כאומרם בספר הזוהר (ח"ג רס"ה) שכמה כתות הקליפות נרתעים בראותם שם שדי על פתח בית ישראל:

עוד אפשר שכל הכתוב ירמוז אל התורה שבה ינצל אדם מיצר הרע ומתאוות עולם הזה, ואמר ה' ענינים כנגד ה' חומשי תורה, **ביד חזקה** כנגד ספר בראשית כי שם נאמר מעשה ידי יוצר אשר כוננו ידיו עולם ומלואו, ואמר **ובזרוע נטויה** כנגד ספר שמות כי בו חשף את זרועו והרא' גבורותיו במעשה מצרים ובים ובנתינת התורה, ואמר **ובמורא גדול** כנגד ויקרא כי שם צוה מעשה [עבודת] המשכן ושכונת שכניתו וצוה על מורא המקום וקידש הבית בב' גדולי ישראל ולזה יחס לספר זה מורא גדול, ואמר **ובאותות** כנגד ספר חומש הפקודים על שם (במדבר ב' ב') איש על דגלו באותות, ואמר **ובמופתים** כנגד ספר דברים כי בו דבר משה אל כל ישראל והוכיח במופתים על פחזותם ועל טוב ה' וחסדו עמהם, והוכיח כי לא שלם ה' להם כמעשיהם הרעים וגבר עליהם חסדו, גם בו נאמר מופתי הנביאים שבהם יצדיקו הנביא, ואומרו **ויביאנו אל המקום הזה** מדבר על עולם העליון שהנשמה בו, והנה אין הנשמה מגעת לדבר כל הדברים האלה אלא אחר עלייתה לעולם העליון שנקרא גן עדן של מעלה אחר שכבר שבעה ימים בגן עדן שלמטה, ולזה כנגד עמידתה לפני ה' לדבר הדברים האלו אומר:

ויביאנו אל המקום הזה כי עמידת הנפש שם לבד יש לה בו שעשוע גדול וכנגד גן עדן שלמטה שכבר זכה בו אמר **ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש** על דרך אומרם (שה"ש ד') דבש וחלב תחת לש ונך:

וְיָבִיאֵנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה (י-יא) **ואומרו ועתה הנה**. פירוש אומרם ועתה לשון תשובה ששב לפני ה' על פרטי דקדוקי המצות, והגם שהכתוב מדבר במי שכבר זכה בגן עדן שלמטה אף על פי כן כדי לזכות לגדר עליון ידקדקו עליו ביותר, והוא סוד המשפט שישפוט ה' לעתיד לבא בעמק יהושפט (מדרש תהלים ח') שממנו פחד ורהב שמואל כשהעלתו בעלת אוב (חגיגה ד):

ואומרו הנה הבאתי את ראשית וגו' אשר נתת לי. כמו שפירשתי למעלה במאמר אשר ה' אלהיך נותן לך:

ואומרו והשתחוית לפני ה'. בזה העיר רוח חיים בטובה המופלאת בעדות המופלג אשר יזכו אליו הצדיקים, והוא שתתקרב נפש הצדיק לפני אור הנערב ותשתחוה לפניו באין מסך מבדיל אשרי נפש אדם שתגיע לגדר מופלג כזה, והוא אומרם **והשתחוית לפני ה' אלהיך** שם תכיר הנפש אלהיה, ואמר סמוך לזה **ושמחת בכל הטוב** על דרך אומרם (תהלים קמ"ה) טוב ה', ולהעריך על זה אמר בכל הטוב פירוש דבר הכולל כל הטוב ואין זה אלא הקב"ה שהוא מקור הטוב, **אשר נתן לך** פירוש כי דבר זה אין ערך אליו אלא מתנת חנם:

ואמר לך, לשלול זולתו לא מלאך ולא שרף יזכה לזה, גם ירמוז במאמר **בכל הטוב** אל התורה כאומרם ז"ל (ברכות ה'). ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם:

ואומרו ולביתך. כי לא לנשמה לבד יגיע הטוב אלא גם לבית הנשמה שהיא רוח ונפש שהם משכן הנשמה כל א' יתעדן כפי יכלתו:

ואומר והלוי. יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו בזוהר (ח"ב צ"ד) וזה לשונם זכה יתיר יהבין ליה נשמתא וכו' זכה יתיר יהבין ליה נשמתא מאור אצילות וכו' ע"כ, ולבחינה זו יקרא הכתוב לוי לפי שמתלות עם האדם מחדש:

ואומר והגר. יתבאר על פי דבריהם ז"ל (זוהר ח"ג ר"ז.). שאמרו כי כשיגיע ליד אדם מצוה מאותם מצות שאינם נוהגות תמיד אותם הנשמות שכבר נסתלקו מהעולם והם חסרי מצוה זו באים וגרים עם העושה המצוה על זה הדרך קרובים לשכר ורחוקים מן ההפסד כאמור באורך בדברי המקובלים, וכנגד בחינה זו אמר והגר אשר בקרבך:

טו) השקיפה ממעון וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר **ממעון וגו' מן השמים**, ואם לכנות שם מקומו יתברך בלשון קדושה היה לו לומר על זה הדרך השקיפה ממעון וגו' השמים, ונראה שהכתוב יעיר סוד אחד והוא כי האדון ברוך הוא הכין ב' השפעות למעלה, א' השפעת הרוחניות שהם הנפשות הטהורות, ואחד השפעת הטוב לחיות הנבראים שהוא מזון לכל, ושנים אלו יקראו להם רבותינו ז"ל (זוה"ק) זיווג, שכל שיש בבחינת משפיע ובחינת נשפע יתכנו בשם זיווג, ואמרו המקובלים שמיום שנחרב הבית נפסק השפעת הנשמות ולא נשאר אלא השפעת חיות העולמות שהוא מוכרח לקיום העולמות, והוא אומר **השקיפה ממעון קדשך** כנגד השפעת הנשמות, והשקיפה זו היא עליונה במקום גבוה הנקרא קודש, וכבר גילו המקובלים (זוהר ח"ב קכ"א.) מה בין הדרגת קודש להדרגת קודש כי קודש למעלה והמשכיל יבין, וכנגד השפעת חיות העולמות אמר מן השמים זה זיווג למטה מהראשון, ואמר כנגד מאמר השקיפה וברך את עמך ופירשו רבותינו ז"ל (מע"ש פ"ה מ"ג) בבנים ובנות, וזה יצדיק פירושינו שעל זווג הנשמות הוא אומר, וכנגד מאמר את השמים אמר ואת האדמה שהיא ברכת המזון וכו'.

טז) היום הזה וגו'. וכי היום הוא מצוה והלא כבר צוה בהר סיני, ורש"י ז"ל פירוש בכל יום יהיו בעיניך חדשים. ונראה שכונת הכתוב היא על זה הדרך לפי שכל התורה צוה אותה ה' בהר סיני בין דברים שיש בהם קום עשה באותו זמן בין דברים שאינם בקום עשה אלא לאחר זמן כאותם האמורים בפרשה זאת בכורים ומעשרות שאינם נוהגים אלא בארץ, וצוה ה' אותם הגם שלא היה זמנם מטעם כדי ללמוד אותם ולקבל שכר על קבלתם, ואמר להם משה כי הן היום מצוה אותם לעשות החוקים האלה שהם בכורים ומעשרות שעד היום נצטוו ללמוד דיניהם לבד והיום הזה מצוה אותם לעשות כי הגיעו לארץ, ותיבת היום לאו דוקא אלא זכר זמן המוכן בשם היום הזה:

יז) את ה' האמרת היום להיות וגו'. אומר היום יתבאר על דרך אומרם ז"ל (כתובות ק"י:) כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה ע"כ, והוא אומר **את ה' האמרת היום** דוקא פירוש כיון שהיו בארץ המקודשת, והגם שעדיין היו בארץ סיחון ועוג עם כל זה כבר כתבנו שהיא מקודשת כיון שנכבשה כבוש רבים על פי נביא, וכמו שהוכחנו בפרשת מטות (ל"ב ג') ומעתה אין מקומה נחשב חוצה לארץ ולזה האמירו ה' להיות להם לאלהים, והוא אומר להיות לך לאלהים:

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (זוהר ח"א ק"ח:) ששאר הארצות נמסרו ביד שרי מעלה מה שאין כן ארץ ישראל אין עליה שופט מבלעדי ה', והוא אומר **את ה' האמרת היום** בכניסתך לארץ להיות לך לאלהים על דרך אומרם (תהלים י"ז) **מלפניך משפטי יצא ולא יבא משפטינו לפני שר ושופט:**

עוד נתכוין לומר כי יאמירו ה' הגם כי יביאם במשפט לתת לאיש כדרכיו וכמעשיו הרעים, והוא אומר **את ה' האמרת וגו' להיות לך לאלהים**, וידוע כי אלהים הוא מדת הדין אף על פי כן יאמיר ה' ויברך על הרעה מעין הטובה:

ואומרם וללכת בדרכיו, פירוש הגם שלא צוה ה' ללכת בהם אף על פי כן כשיכירו בהם שהם דרכי ה' כל אשר הוא עושה יעשו כן בני ישראל, כגון ביקור חולים קבורת מתים וכדומה שמצינו לה' עושה אותם ילכו גם הם בדרכיו, **חקיו** הם מצות שאין בהם טעם, **מצותיו** הם מצות שהשכל גם כן מסכים עליהם, **משפטי** הם דינים שמסר לשפוט בין איש ובין רעהו, **ולשמוע בקולו** זה תלמוד תורה, ודקדק לומר בקולו על דרך אומרם ז"ל (במד"ר פ' י"ד) **וז"ל מנין לשומע מפי קטן וכו' כשומע מפי הגבורה** דכתיב (לעיל ט"ו ה') אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך, וטעם שצוה על עסק התורה באחרונה, להעיר שהגם שהשיג אדם לדעת כל האמור וקיימו אף על פי כן לא יאמר מה לי ללמוד תורה אם לדעת מה יעשה ישראל הנה ידעתי וקיימתי כל דברי ה' אלא אף על פי כן חייב הכתוב תלמוד תורה, והוא אומר אחר כל מה שחייב לעשות ולשמוע בקולו כי מצות תלמוד תורה היא מצוה בפני עצמה שאין זמן ליפטר ממנה עד יום מותו דכתיב (במדבד י"ט י"ד) **זאת התורה אדם כי ימות באהל:**

יח וה' האמירך וגו'. אומרו להיות לו לעם סגולה, שהגם שתבא אומה אחרת ותטיב מעשיה ותשתדל להדבק בשכינה לא ישיגו מדרגת ישראל, ובחינה זו תקרא סגולה וזו היא גדולתם, ואומרו **כאשר דבר לך**, במעשה הר סיני דכתיב (שמות י"ט ה') והייתם לי סגולה מכל העמים:

או ירצה שהגם שיהיה זמן שיכעיסו ישראל את הבורא אף על פי כן לא ימיר אותם באומה אחרת, ואומרו **כאשר דבר** כאומרם ז"ל (ברכות ז') בפסוק (שמות ל"ג ט"ז) ונפלינו אני ועמך, שבקש משה מה' שלא ישרה שכינתו על האומות, ופירשנוהו במקומו (חפץ ה') שהכוונה היא הגם שתכשיר מעשיה אומה מאומות וישראל עוברי רצונו והסכים ה' ודבר לעשות כדברי משה:

ולשמור כל מצותיו. יש להעיר בדבר הלא דבר זה הוא מתנאי הכבוד שרשם במעשה ישראל לה' כמו שכתוב בפסוק את ה' האמרת ומה מקום להזכירו בדברים שמה' לישראל:

ואולי כי תפארת ישראל היא מה שהעלה ורומם אותם בתת להם כל המצות, מה שלא עשה כן לראשונים שהגם שנתן מצותיו יתברך לאדם ולנח ולהאבות לא נתן אלא ב' ג' גרגרים אבל לישראל נתן שמירת כל מצותיו יתברך, ויש לך לדעת כי כל המצות אינם אלא שמירה מהתיעוב ומלכלוך הנפש ובהשלמת שמירת המצות יהיה האדם שלם מכל מום ומכל לכלוך:

ב' ירצה כי ה' יחזק זרועות לשמור כל המצות, כי לא הכל זוכים לדבר זה הגם שיחפצו לשמור לא יזדמן לידם, ואם יזדמן לא תשיג ידם, ואם תשיג לחלק מהמצות לא תשיג לכל המצות, ואמר כאן כי ה' האמירם לשמור כל מצותיו:

ג' ירצה על דרך אומרו (קהלת ח') שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואמרו ז"ל (פסחים ח:) שלוחי מצוה אינם ניזוקין, והוא מאמר הכתוב כאן **ולשמור** פירוש ה' ישמור כל מצותיו לבל יצא מהם דבר תקלה:

ד' ירצה להעירם בדבר שלא השיגו משה עצמו ע"ה הגם היותו בכלל עם סגולה, והוא על דרך אומרם ז"ל (סוטה י"ד). בענין תפלת משה ליכנס לארץ וכי לאכול מפירותיה וגו' אלא אמר משה יש הרבה מצות שתלויות בארץ וכו' ע"כ, והוא מה שנתכוון לומר להם ראו מעלתכם שה' האמיר אתכם וגו' ולשמור כל מצותיו, ולזה דקדק לומר **האמירך היום** פירוש בזמן זה שאתה באים אל הארץ ושם תשמרו כל המצות, וזו מעלה שלא השיגה אפילו משה:

והנה תמצא ו' מעלות בפסוק **את ה' האמרת**, א' להיות לך לאלהים, ב' ללכת בדרכיו, ג' לשמור חקיו, ד' ומצותיו, ה' ומשפטיו, ו' ולשמוע בקולו, כנגדם אמר ה' שש מעלות לכנסת ישראל, א' להיות לו לעם סגולה זה כנגד להיות לך לאלהים, ב' ולשמור כל מצותיו זה כנגד ללכת בדרכיו, ג' ד' וה' ולתתך עליון וגו' לתהלה ולשם לתפארת הם כנגד שמירת חקיו ומצותיו ומשפטיו, ו' ולהיותך עם קדוש לה' זה כנגד ולשמוע בקולו כי על ידי עסק התורה יתייחס להם שם זה של קדוש, ואומרו **כאשר דבר** דכתיב (שמות י"ט ו') ואתם תהיו לי וגו' וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

דברים פרק-כז

א **ויצו משה זקני ישראל**. טעם זכרון זקני ישראל כאן, נתכוון משה בזה מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות י"ט:) שבמקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב דכתיב (משלי כ"א ל') אין חכמה וגו' לנגד ה', והוא אומרו ויצו משה ולפניו שהוא רבן של ישראל עשה שגם הזקנים יצוו ויזהירו על הדבר לאמר שמור וגו', דקדק לומר **שמור** להעיר כי בדבר זה שהוא מצות לא תעשה (מכות י"ג:) הוא שאמרו אין חולקין כבוד לרב כידוע:

ב **למען אשר תבא**. ראב"ע פירוש אם החלות לשמור מצותיו וזו מצוה ראשונה וכו', ורמב"ן פירש לרמוז אל התורה וכו', ואין הכתוב מתיישב לב' הפירושים, ויש להעיר עוד אומרו **כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך** שלא היה צריך לומר תיבת לך אחר שאמר אשר תבא אל הארץ כאשר וגומר הדבר מובן שאליהם הוא הדבר:

אכן כוונת הכתוב לפי שקדם מאמר משה לישראל כי ביאת הארץ לא בזכות ישראל כאמרו (לעיל ט, ה), לא בצדקתך וגו' אלא ברשעת הגויים וגו' ולמען הקים וגומר, לזה בא דברו כאן כי באמצעות המעשה האמור בענין תהיה ביאתם לארץ בזכות עצמם, וגזירת הכתוב היא תיבת לך האמור לבסוף,

זה שיעור הכתוב למען אשר תבא פירוש תהיה ביאתך לארץ אשר ה' אלהיך נותן לך כאשר וגו' לך פירוש למען שאתה ראוי ולא תצטרך לזכות ברית אבות והבן:

{יד} וענו הלויים. פירוש והתחילו שהם יתחילו לדבר והעם יענו אחריהם אמן, ואונקלוס תרגום ויתבון, ולדבריו וענו הלויים תשובה להעמדת ישראל בסדר זה על ההרים שהוא להשמיעם אמרות האמורות מפיהם ברוך אשר וגו' וארור אשר, ויונתן תרגם ויכרזון לואי, וקשה לי הרי הוא אומר קול רם, ואולי כי ההכרזה תהיה בקול לבד הרמת קול במאמר עצמו:

{טו} וענו כל העם ואמרו. ולא הספיק לומר ואמר כל העם כדרך שאמר בכל הארורים האמורים בענין, העיר ה' בראשונה שצריך שישראל ישבו זה לא שהלויים יצטרכו לומר ואמר כל העם אלא דברי הכתוב הוא שמצוה שיענו העם ויאמרו אמן, ואין על הלויים לומר ואמר כל העם וגו':

{טז} ארור מקלה וגו'. צריך לדעת למה לא בחר מכל העבירות לומר עליהם הארורים אלא אלו, גם בעריות למה לא יחד הארורים אלא לאלו והלא יש עריות חמורים כאלו והם הבא על אשת איש, ואולי כי לא אמר כאן אלא העבירות הטמונים והנסתרים, ולזה רשם בראשונה ואמר **ושם בסתר** כי העושה בדרך שיהיה מתגלה הנה נתחייבו ישראל בערבות זה על זה, וכן מה שאמר **ארור מקלה** פירוש שיעשה לו קלון בדרך שאינו נתפס עליו בבית דין של מטה, וכן השגת גבול הוא דבר שאינו ניכר, וכן משגה עור בדרך אין רואה, וכן הטית משפט השפלים, וכן הבא על אשת אביו ועל הבהמה ועל אחותו וחותרתו כלם אין הרגש לזולת המצאו עמהם לחקור בו, וכן מכה רעהו דקדק לומר בסתר, וכן לוקח שחד וגו' כגון שהיו בית דין שקול ובא אחד והכריע בסברתו בשביל שוחד גם זה הוא מדברים המסורים ללב ואין הרגש לזולת, וטעם שכתב **ארור שוכב עם בהמה** בין אשת אביו לאחותו, לומר כי כל כך מרוחק הדבר של אשת אב ואחות כשוכב עם בהמה שהוא דבר זר ומתועב לטבע אנושי:

{כז} ארור אשר לא יקים וגו' לעשות וגו'. יש במשמעות הכתוב שכונתו לומר על דברים האמורים בענין, ויש במשמעותו שעל כל התורה הוא מדבר וכן פירושוהו ז"ל (סוטה ל"ז.), לדבריהם ז"ל טעם אומרו יקים לעשות, שאם היה אומר אשר לא יקים לבד או אשר לא יעשה לא היתה תקומה לשוואי ישראל כי מי הוא זה שיוכל לקיים את דברי התורה הזאת, ומה גם מי שאין סיפוק בידו לקיים כגון אין לו שדה לקיים מצות התלויות בה או אין לו עבד לקיים מצות התלויות בו, לזה אמר **לעשות** פירוש שאינו בכלל ארור אלא מי שלא יקים עליו לעשות כשתשיג ידו עשות, ולזה לא אמר אשר לא יקים או אשר לא יעשה אלא אשר לא יקים לעשות פירוש יקים בלבו הדברים לעשותם כשתשיג ידו:

דברים פרק-כח

{א} והיה אם שמע וגו'. צריך לדעת מקום גזירת הכתוב, אם הוא מאמר ונתנך וגו' היה לו לומר יתנך ה', כי מאמרו ונתנך משמע שמוסיף על הקודם, ואולי שגזירת הכתוב הוא תשמע בקול ה', והכונה בזה כי על ידי עסק התורה יעלה במעלות לזכות שה' ידבר בו, והוא אומר **תשמע בקול ה' אלהיך**, עוד ימשך לך מהשמיעה לשמור ולעשות שהתורה מצלת מן החטא הרמוז בשמירה, גם תלמוד תורה גדול כחו שמביא לידי מעשה, והוא אומר **ולעשות** ועוד לך ונתנך ה' עליון וגו', וחזק מדרכינו יכין הכתוב לומר שצריך שיעסוק בתורה בגדר מעלתם על הדברים שממקום קדוש עליון באו, והוא אומר **תשמע** פירוש תהיה שמיעתך אותם כפי ערך המדבר אותם שהוא ה' אלהיך, ועוד **לשמור ולעשות** על דרך אומרם ז"ל (אבות פ"ד) הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד על מנת לעשות וכו' ע"כ, הרי שמובחר הלימוד הוא לקיים, והוא אומר **אם שמע תשמע** וגו' פירוש שתשמע לשמור ולעשות:

ונתנך ה' עליון וגו'. הנה האדון חלק יעודי הטובה כנגד קיום המצות כל אחד כפי מה שראוי לו, כללות המצות הם ג' הרשומים בפסוק אם שמע תשמע, והם תלמוד תורה, ושמירת לא תעשה, וקיום מצות עשה, כנגד תלמוד תורה יעד ברכה ונתנך ה' עליון ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך, ופירוש הכתוב שזה יהיה כנגד שכר אם שמע וגו' במה שגמר אומר כי תשמע בקול ה' אלהיך הרי שיעוד זה הוא כנגד שכר תלמוד תורה, והוא גם כן מכוון אליו כי באמצעות התורה ישתנו למעלה מכל האומות שאינם בני תורה, ואמר עוד **ובאו עליך כל הברכות** וגו' פירוש נוסף על יעוד ונתנך ה' עליון עוד לו ברכות אלו בשכר תורה, ואומר **והשיגוך** יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ילקוט ראובני פ' ויקרא) כי האדון אלהי ישראל מדותיו רחמים על הדופק על רחמיו ימלא ה' משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפוץ אלא שבהגעת הטוב הוא למטה ישפטו סנהדרי מעלה אם ראוי אם אינו ראוי לא יגיעו, לזה אמר והשיגוך הברכות שזה הוא עיקר ההבטחה שלא יתעכבו בבתי דינים שלמטה:

והנה תמצא שכל הברכות האמורות בענין הם מכוונים כנגד שכר תלמוד תורה על זה הדרך, ואמרו **ברוך אתה בעיר וגו'** על דרך אומרם ז"ל (ע"ז י"ט): דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתלמוד תורה נכסיו מוצלחים, ואמרו **ברוך פרי בטןך** צא ולמד מעובד אדום הגיתי אשר נכנס אצלו ארון התורה מה עצמו פרי בטנו בזמן מועט כאומרם ז"ל (ברכות ס"ג): שאשתו וח' כלותיו ילדו כאחד ששה בכרם אחד:

ואמרו **ברוך אתה בבואך וגו'** שתהיה יציאתו מן העולם בלא חטא וכו', (ב"מ ק"ז.), וזה יהיה באמצעות תלמוד תורה שתגין עליו מהחטא:

ואמרו **יתן ה' את אויביך וגו'** על דרך אומרם (דה"ב כ') ובעת החלו ברינה נתן ה' מארבים על בני עמון והר שעיר וגו' וינגפו, ואמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר פמ"ז) אין רינה אלא תורה:

ואמרו **יצו ה' אתך את הברכה וגו'**, גם לא סדר ברכה זו למעלה עם הצלחות קנייני הטובות כי שם מקומה ולא אחר מפלת אויב, בא להבטיח שלא יארע לו אשר יארע לבעל הנס אשר יתקנאו בו המקטריגים על שנעשה לו דבר חדש ושמשהו עליונים וזה הפך הטבע, וצא ולמד ממעשה רבא (תענית כ"ד): שהוריד גשמים שלא בעתם וכדומה לזה, אשר על כן אמר סמוך למאמר **יתן ה' את אויביך וגו'** שזה הוא נס **יצו ה' אתך את הברכה** שלא ישלוט עין הרע בה, גם אמר **וברוך בארץ וגו'** פירוש שלא יאספו האומות עליכם לנקום נקמת הנגפים כמו שאמר יעקב לבניו במעשה שכם (וישלח ל"ד ל'):

טו) יקימך ה' וגו'. מכאן עד יפתח ה' לך את אוצרו הטוב הוא יעוד הטוב שכנגד שמירת מצות לא תעשה שרשם בתיבת לשמור, והוא מה שגמר אומר **כי תשמור את מצות ה'**, ואמרו **והלכת בדרכיו** לומר שלא צוה ה' אלא על הדברים שהוא מרחקם ויעוד זה מכוון הוא כנגד שמירת מצות לא תעשה כי באמצעות שיהיה האדם נשמר מהעבירות יקרא קדוש, דכתיב קדושים תהיו ופירוש הכתוב הדברים שבהם יהיו קדושים איש אמו וגו' ואת שבתותי וגו' אל תפנו אל וגו' ושאר אזהרות האמורים, וגם לדברי חז"ל (ויק"ר פכ"ד) שעל אזהרת העריות נאמר קדושים, הנה היא בכלל לשמור, ולזה אמר כנגד שמירת מצות לא תעשה יקימך ה' לו לעם קדוש, ודקדק לומר תיבת **לו** להעיר שיהיו ישראל במקום המלאכים שברר ה' לו לעמוד לפניו שנקראים קדושים דכתיב (דניאל ח') ויאמר אחד קדוש, יקים ה' אותנו במקומם לעם קדוש ויהיו המלאכים שיריים להם, וכן אמר (במדבר כ"ג) כעת יאמר ליעקב וגו' (במד"ר פ"כ):

ואמרו **וראו כל עמי הארץ וגו'** גם זה הוא מכוון כנגד שמירת מצות לא תעשה, כי כל זמן שהאדם שומר עצמו מהעבירות אין צלם אלהים עובר מעל פניו וכל הנבראים אדם ובהמה מזדעזעים ממנו משא"כ המתעב מעשיו מעבירין ממנו הצלם וכמאמר קין (בראשית ד' י"ד) והיה כל מוצאי וגו':

והותירך ה' לטובה בפרי בטןך. הגם שכבר אמר למעלה ברוך פרי בטןך, לפי שיעוד הראשון הוא כנגד תלמוד תורה ויעוד זה הוא כנגד שמירת המצות לזה הוצרך לפרט שכר כל א' שאין א' נלמד מחברו, ודקדק לומר **והותירך ה' לטובה** ולא אמר ברוך פרי בטןך, לפי שיעוד זה הוא מדה טובה שמכוונת כנגד שמירת מצות לא תעשה, והכוונה היא כי לפי שבאמצעות שמירת האדם עצמו מהעבירות לא ידבקו בו כוחי הרע שמזה יסובב שהבנים היוצאים ממנו יהיו מבחינת הרע, ועיין מה שכתבנו באורך בפרשת ויחי בפסוק ראובן בכורי אתה ויערבבו לך הדברים, לזה אמר ביעוד שמירת מצות לא תעשה **והותירך ה' לטובה בפרי בטןך** שיהיו הבנים הנותרים אחריו למדה טובה ולא למדה רעה, ואמרו **בפרי בהמתך ובפרי אדמתך** לומר שמצד שמירת מל"ת יתקיימו בידו ב' דברים אלו כמו שיעדם לשכר תלמוד תורה ככתוב למעלה:

יב) יפתח ה' וגו'. מכאן מתחיל יעוד הטוב שכנגד מעשה המצות עד לבסוף, ולזה גמר אומר כי **תשמע אל מצות ה' אלהיך** אלו מצות עשה, והנה יעודים אלו הם מכוונים כנגד קיום המצות כי על ידי המצות מתפתחים ציורי השפע ומתייחדים המדות העליונות:

ואמר יפתח ה' לך בכינוי שמבטיחו ה' שיפתח לו פירוש בשבילו לבד, הכוונה הגם שישוּבבו אחרים לסתום באמצעות הצדיק יפתח אוצר הטוב ושם הטוב הוא סוד הנהר, והוא סוד (משלי י') צדיק יסוד עולם, ואמרו **את השמים הוא סוד השפעה עליונה למעלה כידוע ליודעי חן, ואמרו **והלויית גוים רבים ואתה לא תלוה**, הנה ידוע שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום השפע של כל העולם בא על ידי ישראל והעולם כלו ניזון מתמצית עם בני ישראל ולהיפך ניזונין ישראל מתחת ידי האומות, לזה אמר**

והלויית גוים רבים ואתה לא תלוה ממנו, הוצרך לומר ואתה לא תלוה, שאם לא כן אין היכר לברכה כי דרך העולם הוא שהגדולים והעשירים לווים זה מזה ולאחר מכן חוזר גם כן המלוה ולוה ממנו, לזה אמר **ואתה לא תלוה** ובזה יהיה היכר למאמר והלויית, ואמרו **ונתנך ה' לראש וגו'**, פירוש שיהיו ישראל תחת ממשלת ראש העולם שהוא אלהי ישראל, ולא לזנב שהם שרי מעלה ובזה תמיד יהיו במדרגה העליונה כאמרו **והיית רק למעלה ולא תהיה למטה**, על דרך אומרם ז"ל (מדרש תנחומא ד"פ ויצא) בפסוק (ירמ' ל') ואתה אל תירא עבדי יעקב שראה יעקב בסולם עולים ואחר כך יורדים חשב שגם הוא כן אחר שיעלה ירד ת"ל אל תירא וגו', והוא אומרם ולא תהיה למטה, הטעם **כי תשמע** וגו' פירוש כנגד מצות עשה כמו שגמר אומר **ולעשות**, וטעם שלא אמר בפירוש כי תעשה מצות, לפי שיש מצות כמה וכמה שאינם ביד האדם לעשותם, לזה אמר כי תשמע וגו' **ולעשות** פירוש תקבל עליך לעשות, וטעם אומרם **לשמור** ביעוד זה, בא הכתוב להודיע כי אין יעוד למצות עשה אלא אחר שהקדים להם שמירת מצות לא תעשה, שאם לא כן זבחי רשעים תועבה, וכל מצוה שעושה בעל עבירות שורה עליה סטרא אחרא ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשמור ואחר כך אמר ולעשות שהוא מעשה המצות שעליו באו היעודים הטובים האמורים מוהותירך עד סוף:

{טו} **והיה אם לא תשמע וגו'**. התנה הכתוב על ג' דברים תלמוד תורה, ושמירת מצות לא תעשה, וקיום מצות עשה, שצריך שיהיו שלשתם יחד, הכוונה שהגם שלמד תורה אם לא ישמור, או אם ישמור ולא יעשה, או אם יעשה שניהם ויבטל מתלמוד תורה, יבואו עליו הקללות רח"ל כאשר יבאר מה שנוגע לכל אחת מהנה עונש כל אחד בפני עצמו, והתחיל בעונש ביטול תלמוד תורה ואמר **ארור אתה בעיר וגו'** עד מאמר ועד אבדך מהר, וגמר אומר **מפני רוע מעלליך אשר עזבתני**, הרי שהקללות החמורות עד עתה הם כנגד עזיבת התורה כי העוזב תורה כעוזב ה', וכן תמצא שהקפיד ה' כל כך על עזיבת התורה ואמר (ירמ' ט') על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורת, והוא אומרם כאן ועד אבדך מהר מפני רוע מעלליך **אשר עזבתני**:

{כא} **ידבק ה' וגו'**. עונש זה וקללות האמורות עד ואתה תהיה לזנב, הם כנגד ביטול מצות לא תעשה, ולזה גמר אומר **ובאו עליך כל הקללות וגו' כי לא שמעת בקול ה' לשמור מצותיו**, הרי שקללות האמורות בענין הם על ביטול מצות לא תעשה, והמשכיל יבין בכל הקללות שהם רעות הנמשכות מהעבירות ואמרו **ידבק ה' בך וגו'**, לפי שהעובר אפילו עבירה אחת קונה לו חלק רע שיהיה נדבק בנפשו לטמאה, והוא סוד תחלואי הנפש כידוע, וחלק הרע נקרא דבר על דרך אז"ל (תוס' מ"ש שבת פ"ט. ד"ה תורה) בפסוק (חבקוק ג') לפניו ילך דבר, שידבר על ס"מ הרשע שנקרא דבר, וידוע שכל כוחי הרע הם ענפיו של ס"מ ויקראו על שמו, גם קללת שחפת וקדחת וכו' הם דברים המסובבים מהעבירות על דרך אומרם בגמ' (שבת נ"ה). אמר ר' אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, כי העון יוליד תחלואים בגוף כאמרו (ירמ' כ') תיסרך רעתך וגו', וכן אומרם **והיו שמירך וגו'** על דרך אומרם ז"ל (זוהר ח"א ו') שבאמצעות העבירות יסתתמו פתחי ההשפעות בסוד (איוב י"ד) ונהר יחרב ויבש, וכן אומרם **יתנך ה' נגף וגו'** גם זה יסובבו העבירות כרמוז בפסוק (קהלת ח') אשר ישלוט האדם באדם לרע לו, פירוש לסיבת הרע אשר לו דבוקה בו כרמוז במאמר ידבק ה' בך את הדבר, וכן כל הקללות האמורים בענין יסובבו ממעשה הרעה:

ואמרו והיו בך לאות ולמופת. (להלן פסוק מו) כי העובר עבירה אחת נרשמת על מצחו:

ואמרו ובזרעך עד עולם. כי נפש אדם רע על ידי שדבוקים בה חלקי הטומאה כמו שאמרנו בניהם אשר יולידו כמוהם יהיו, כמו שביארנו באר היטב דבר זה בפרשת ויחי בפסוק ראובן בכורי אתה, גם זה הוא סוד מיתה שנגזרה על אדם ועל כל דורות הבאים ממנו מטעם שכל היוצאים ממנו טעמו מות בחטאו, והוא סוד ערלת אדם, לזה אמר **ובזרעך עד עולם** כי כשידבק חלק הרע עם האדם ישתלשל מזה לזה עד עולם וצריך עוצם רב לנקותו מנפשו:

{מז} **תחת אשר לא עבדת וגו'**. עונש זה והבא אחריו עד אומרם אם לא תשמוד הוא כנגד ביטול מצות עשה שרשם בפסוק (כח) אם לא תשמור לעשות וגו'; ואמר **תחת אשר לא עבדת את ה' פירוש לעשות מצות אשר צוך לעשות בשמחה לזה ועבדת את אויביך ברעב ובצמא וגו'**, אתה פרקת עול המצוה מעליך יתן אויביך עול ברזל על צוארך, ועונשים אלי הם מכוונים כנגד פריקת עול מצות עשה, אתה שלא רצית לטרוח להבין ולהשכיל סדר מעשה המצות ישא ה' עליך גוי אשר לא תשמע לשונו וגו' וכן כולן:

וגמר אומר אם לא תשמור לעשות, להודיע כי על קיום מצות עשה הוא מעניש, וכלל כל מצות עשה במצות היראה כי היא מצות עשה כמו שכתב רמב"ם בתחלת ספר המדע (הל' יסודי התורה פ"ב) וז"ל

השם הנכבד וכו' מצוה ליראה וכו', וטעם שלא אמר אם לא תעשו, כתבתי למעלה (כ"ז כ"ו) טעם שלא יחייב לעשות בדרך כלל אלא לשמור לעשות כשיבא לידו וכשישיג לעשות:

או אפשר שפסוק זה בא לומר על דרך אומרו (ויקרא כ"ו כ"ג) ואם באלה לא תוסרו לי פירוש שאם אחר כל האמור לא ישמור לעשות וגו' ליראה ה' הנכבד והנורא, שאחר שהביא עליו כל הקללות יהיה בעיניו נורא מאוד כי ראה אשר יסרו, ודקדק לומר **תשמור לעשות** כנגד מצות לא תעשה ומצות עשה, והודיע שיפליא ה' עוד בו מכות גדולות וכל האמור בענין, וגמר אומר **ונשאתם במתי מעט** וגו' תחת אשר וגו' **כי לא שמעת בקול ה' אלהיך** זה כנגד מה שלא עשה תשובה על ביטול תלמוד תורה, והיה כאשר שש וגו' לבל יאמר אדם אחר שידענו כי ה' אלהינו מדותיו כלן מדות החסד והרחמים מדותיו ימנעוהו מהארץ עוד בצרות וירף ידו, לזה הודיע כי שמחה היא לו כאשר שש וגו' וכפי זה אין הטבע קץ מהשמחות, וכיוצא בזה אמר הכתוב (משלי י"א) באבוד רשעים רנה, וכן דרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין ל"ט): בפסוק (מ"א כ"ג) ותעבור הרינה שהיה באבוד אחאב בן עמרי רינה לפני ה', ויונתן תרגם ישיש ה' יחדי מימרא דה' עליכון עממין נוכראין וכו' ודקדק ישיש פועל יוצא לאחרים, אף על פי כן פשט הכתוב אינה נעקרת ממקומה וכמו שתרגם אונקלוס, אלא שיונתן בן עוזיאל דרש הכתוב:

וראיתי להעיר למה לא נאמרו נחמות בקללות האלו כסדר האמור בקללות שבפרשת בחקותי, גם יש להעיר למה כפל הקללות ולא הספיק קללות שאמר בפרשת בחקותי:

ונראה כי הוצרך לכפול הקללות לפי שקללות שבפרשת בחקותי נאמרו לכללות ישראל שכן נאמרו כולם בלשון רבים מתחלתם ועד סופם, ויש מקום לומר שאם חלק מישראל יטיבו מעשיהם אין ה' מקפיד על חלק המרשיע, לזה באו קללות האמורים בפרשה זו ונאמרו כולן בל' יחיד, ונתכוון לדבר בין בערך יחיד ממש בין בערך חלק מישראל הגם שיהיו רבים בערך כללות ישראל יתיחס להם יחיד, ולזה תמצא שאמר והיו **שמיך אשר על ראשך** וגו' **ישא ה' עליך** גוי מרחוק, זה כנגד חלק מישראל הגם שהם רבים יאמר להם לשון יחיד מטעם שכתבנו, ואמר גם כן אשה תארש וגו' בית תבנה וגו' שתמו ביחיד ממש:

ומעתה הרוחנו למה לא נאמרה נחמה בהם, כי לא נאמרה נחמה אלא בקללה שהם לכללות ישראל כי לא יעזבם לכלותם ושיזכור להם ברית אבותם גם יזכור הארץ, משא"כ היחידים מהם כי ירשיעו אש תאכלם עד עולם, והלא תמצא שצוה ה' לאבד עיר מישראל ולשומה תל עולם והיא עיר הנדחת, ואין צריך לומר אדם כי ירשיע להמיתו בבית דין, ומה נחמה יש לזה אחר אובדו, וכן תמצא בפרשת נצבים כשהזכיר ה' רשעת משפחה אחת ושבת אמר (כ"ט י"ט) ומחה ה' את שמו וגו' ולא הזכיר נחמתו, וכמו כן בקללות האמורים בפרשה זו להיותם ליחידים מישראל. ואל יקשה בעיניך מה שדיבר הכתוב ב' או ג' תיבות בפרשה זו בלשון רבים כאמרו **ונשאתם מתי מספר, להאביד אתכם, והתמכרתם**, כי אחר שקדם לדבר בלשון יחיד לא הקפיד לגמור אומר בלשון רבים, כי הדברים מובנים שעל רבים שביחידים הוא אומר, והעד לאויביך לשון יחיד:

ואם תאמר היה לו לומר קללות שבבחקותי בלשון יחיד ולא היה צריך לכפול קללות אלו, שהייתי אומר שלא יעניש הכתוב כל העונש החמור אלא ליחידים אבל לכללות ישראל לא, או הגם שנאמר שחטאם גדול ונלמד מעונש היחידים אין לנו הבטחת הנחמה שיזכור ה' את ברית האבות, תלמוד לומר קללות שבבחקותי לומר שגם הכללות יענשו כזה, וכי יש להם נחמה לבל יפר ה' ברית אבותינו ושב את שבותינו:

נמצינו אומרים שיענש ה' על ביטול תלמוד תורה, ועל העובר על מצות לא תעשה ועל המבטל מצות עשה, והגם שאמרו בגמרא (מנחות מ"א). שאין מענישים על עשה אלא בעידן ריתחא, יש מצות עשה שחייבין עליהם כגון מילה ופסח, גם המסכים בדעתו לכפור במצות עשה לבל עשות אותם את זה יקלל ה' ויכינהו לפורענות ככל הכתוב:

(נט) **מכות גדולות ונאמנות וחלים רעים ונאמנים**. אומרו **נאמנים** נתכוון לומר שהגם שיעשו להם רפואה טבעית שיוסרו בה אף על פי כן נאמנים בשליחותם מהם לא יזועו עד בא דבר ה' לסור ממנו:

[דברים פרק-כט](#)

{א} **ויקרא משה אל כל ישראל וגו'**. הגם שעד עתה היה מדבר אל כל ישראל, הוסיף לקבץ הנשים והטף והגרים כאמור בסמוך אתם נצבים היום כלכם וגו' טפכם וגו':